

TLMOČNÍCKY ÚSTAV

Personálne obsadenie ústavu

docentka:

doc. PhDr. Jarmila Opalková, CSc.

Členovia Rady konzultantov ústavu:

doc. PhDr. Teodor Hrehovčík, CSc., zástupca riaditeľa a člen rady za anglický jazyk

za germánske jazyky - doc. PhDr. Daniela Petrusová, CSc.

za románske jazyky - PhDr. Katarína Kupčihová, PhD.

za slovanské jazyky - doc. PhDr. Ľubica Babotová, CSc.

za hospodársky a finančný úsek: Mgr. Erika Adamová, tajomníčka
FF PU

Právne postavenie

Tlmočnícky ústav Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove vznikol v súvislosti s nariadením Vlády Slovenskej republiky č. 20916/04-51 v zmysle ustanovenia § 9 ods. 4 Vyhlášky MS SR č. 490/2004 Zbierky zákonov, ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a ktorý nadobudol účinnosť 1. septembra 2004.

Listinou MS SR zo dňa 26. marca 2005 podpredseda vlády a minister spravodlivosti Daniel Lipšic vyhovel žiadosti dekana FF PU v Prešove, prof. PhDr. Rudolfa Dupkalu, CSc., a ustanovil Tlmočnícky ústav Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove ako špecializovanú a vedeckú organizáciu za tlmočnícky ústav, ktorý plní výlučne funkciu rezortného a metodického centra MS SR vo vymedzenej oblasti tlmočnickej a prekladateľskej činnosti pre potreby štátnych orgánov a orgánov, na ktoré prešli práva a povinnosti štátnych orgánov.

Jeho úlohou je najmä:

- a) zabezpečovať odborné minimum a špecializované vzdelávanie v príslušných odboroch tlmočnickej a prekladateľskej činnosti v rozsahu a obsahu určenom MS SR,
- b) poskytovať MS SR súčinnosť pri vykonaní odbornej skúšky tlmočníka a odbornej skúšky prekladateľa, overovaní odbornej spôsobilosti tlmočníkov a prekladateľov, kontrolnej činnosti, vzdelávacej činnosti, metodickej činnosti a konzultačnej činnosti.

Dohľad nad činnosťou ústavu v tomto zmysle vykonáva Ministerstvo spravodlivosti SR, a to predovšetkým kontrolou plnenia povinností ústavu uložených zákonom č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch.

Tlmočnícky ústav sa okrem zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a príslušných vykonávacích vyhlášok vo svojej činnosti riadi vnútorným štatútom a organizačným poriadkom, ktoré schválil Akademický senát FF PU.

História vzniku a súčasná činnosť tlmočnickeho ústavu

Vznik a pôsobnosť ústavu je na rozdiel od ostatných akademických inštitúcií FF PU v Prešove prioritne spätá s potrebami Ministerstva vnútra SR a Ministerstva spravodlivosti SR so zreteľom na oblasť medzinárodného práva v prípadoch, kde nestačí zabezpečiť informačný transfer len prostredníctvom slovenského jazyka, ale v kombinácii s jeho mutáciou, teda prostredníctvom adekvátneho jazykového kódu konkrétnych účastníkov konkrétneho konania. Táto potreba vyšších štátnych inštitúcií determinovala ich spoluprácu s mediátormi, ktorí dokážu sprostredkovať cudzojazyčnú komunikáciu na vysokej profesionálnej úrovni tak v ústnej, ako aj písomnej podobe.

Z minulosti sú známi tzv. prísazní tlmočníci, ktorí doposiaľ pôsobia v niektorých štátoch. Ich úlohou bolo, resp. je pretlmočiť obsah konania pred orgánmi verejnej moci (polícia, prokuratúra, súd) v jazykoch účastníkov konania. Takíto tlmočníci boli (a aj dnes sú mimoriadne ad hoc podľa § 15 zákonom č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch, ak nie sú zapísaní v

zozname tlmočníkov MS SR) ustanovovaní na základe prísahy (dnes jednorazového sľubu) mlčanlivosti.

Od roku 1967 a neskôr podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky z 26. augusta 1996, ktorou sa vykonával zákon č. 36/1967 Zb., tlmočníci podliehali výberovému konaniu zo strany MS SR, resp. jednotlivých krajských súdov. Okrem menovania tlmočníkov z radov učiteľov vysokých škôl, zamestnancov vedeckých a výskumných ústavov, respektíve tých, ktorých navrhli ústredné orgány štátnej správy, minister spravodlivosti vymenoval tlmočníkov, ktorých vymenovanie si vyhradil, a v súčinnosti s ministrom vnútra SR, prípadne s ministrom obrany SR aj tých tlmočníkov, ktorí tlmočili vo veciach, ktorých predmetom konania boli skutočnosti tvoriace predmet štátneho tajomstva. Do uvedenej kategórie až do roku 1996 nepatrili tlmočníci z radov učiteľov základných a stredných škôl, respektíve absolventov vysokých škôl nefilologického zamerania, ktorých z poverenia ministra spravodlivosti SR menovali predsedovia jednotlivých krajských súdov. Tlmočník bol následne povinný zložiť sľub do rúk toho, kto ho vymenoval. V texte tlmočnickej doložky bolo uvedené, či tlmočníka vymenoval minister spravodlivosti alebo príslušný predseda krajského súdu, v ktorého obvode mal tlmočník trvalé bydlisko.

V tomto období sa zároveň vo verejnosti postupne ustálilo pomenovanie súdny tlmočník. Súdni tlmočníci na území celého Československa boli menovaní na základe potreby jednotlivých krajských súdov. V roku 1988 minister spravodlivosti SR na základe odporúčania Krajského súdu v Košiciach po predchádzajúcom návrhovom konaní v prostredí jednotlivých jazykových katedrií FF v Prešove UPJŠ v Košiciach vymenoval za nových súdnych tlmočníkov viacerých vysokoškolských učiteľov. Tak sa na pôde Filozofickej fakulty v Prešove vytvorilo jadro prekladateľov a tlmočníkov, ktorí svojou prácou v rámci celého Československa zároveň reprezentovali aj materskú výchovno-vzdelávaciu inštitúciu – Filozofickú fakultu v Prešove UPJŠ v Košiciach, neskôr PU v Prešove.

KGAR – anglický jazyk: doc. PhDr. Teodor Hrehovčík, CSc., PhDr. Štefan Franko, PhD.

- nemecký jazyk: doc. PhDr. Vasil Slimák, CSc., PhDr. Marion Bujňáková, CSc.
- francúzsky jazyk: doc. PhDr. Karel Sekvent, CSc., doc. PhDr. Zuzana Malinovská, CSc., PhDr. Katarína Kupčihová, PhD.

KRJaL – ruský jazyk: doc. PhDr. Jarmila Opalková, CSc.

KUJaL – ukrajinský a ruský jazyk: prof. PhDr. Michal Roman, CSc. (menovaný ešte pred uvedeným termínom).

(Poznámka: Tituly sa vzťahujú na dátumu: máj 2009.)

Po roku 1989 v súvislosti so zmenou spoločenskej situácie doma i na medzinárodnej aréne, keď v praxi vzrástol dopyt po tlmočníkoch a prekladateľoch a objavili sa rôzne prekladateľské agentúry, MS SR nariadilo jednotlivým krajským súdom na území Slovenska menovať a navrhovať na menovanie nových súdnych tlmočníkov na základe výsledku tlmočnickej skúšky, ktorá mala písomnú podobu a skladala sa z obojsmerného prekladu textov predovšetkým z administratívno-právnej oblasti. Tento fakt viedol k tomu, že aj pri Krajskom súde v Prešove bola ustanovená ako poradný orgán MS SR tlmočnicka komisia, ktorá mala za úlohu kompetentne z pohľadu translácie overiť odbornú jazykovú spôsobilosť uchádzačov o súdne prekladateľstvo a tlmočníctvo. Predseda Krajského súdu v Prešove príslušnými dekrétmi menoval za členov tejto komisie súdnych tlmočníkov z akademického prostredia FF PU v Prešove, a to v tomto zložení: PhDr. Štefan Franko, PhD., za anglický jazyk, doc. PhDr. Karel Sekvent, CSc., za francúzsky jazyk, PhDr. Marion Bujňáková, CSc., za nemecký jazyk a doc. PhDr. Jarmila Opalková, CSc., za ruský jazyk. Na základe takto organizovaných skúšok rady súdnych tlmočníkov rozšírili aj ich noví absolventi z pôdy FF PU – doc. PhDr. Dana Petrusová, CSc. (nemecký jazyk), a PhDr. Darina Antoňáková, PhD. (ruský jazyk).

Niektoré krajské sudy v tom čase organizovali pre tlmočníkov vedených v zozname tlmočníkov MS SR odborne orientované semináre, cieľom ktorých bolo poskytnúť účastníkom možnosť doplniť si vedomosti z oblasti práva a legislatívy, ako aj z oblasti najnovších zmien konkrétneho odborného (filologického) zamerania. Keďže sa zároveň ukázalo, že nie všetci aktuálni tlmočníci zvládajú toto náročné poslanie na skutočnej profesionálnej úrovni, že

nie všetci majú filologické vzdelanie a väčšina sa neorientuje v priestore rôznych druhov práva, a to ani v minime danej dimenzie potrebnom na prenos relevantných informácií jazykovými prostriedkami, 26. mája 2004 sa Národná rada Slovenskej republiky uzniesla na zákone č. 382/2004 o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje podmienky výkonu znaleckej činnosti, tlmočnickej činnosti a prekladateľskej činnosti, práva a povinnosti znalcov, tlmočníkov a prekladateľov. Zákomom č. 382 bolo nariadené celoplošné preskúšanie všetkých znalcov a tlmočníkov zapísaných v zozname MS SR k danému dátumu prostredníctvom ústavov, ktoré mali byť na tento účel zriadené. Tento zákon umožnil vysokým školám filologického charakteru reflektovať na pozíciu tlmočnických ústavov. Na základe iniciatívy niektorých tlmočníkov MS SR, ktorí posudzovali nový návrh zákona v rámci tlmočnickej komisie pri Krajskom súde v Prešove, a ďalších zainteresovaných, ktorí apelovali na vedenie FF PU, doc. PhDr. T. Hrehovčík, CSc., tlmočník MS SR, riaditeľ Inštitútu anglistiky a amerikanistiky FF PU v spolupráci s doc. PhDr. J. Opalkovou, CSc., vypracovali dôvodovú správu k návrhu projektu tlmočnickeho ústavu, ktorý vedenie Prešovskej univerzity akceptovalo a súhlasilo zriadiť pri Filozofickej fakulte PU v Prešove tlmočnícky ústav. Vedenie FF PU v Prešove osobitným listom požiadalo MS SR o súhlas vykonávať prekladateľskú a tlmočnicú činnosť v súlade s § 25 zákona č. 382/2004.

Na základe podobnej iniciatívy boli v predmetnom období pri univerzitách SR zriadené tlmočnicke ústavy v Nitre a Bratislave. Podľa citovaného zákona a následných doplnení vykonávajúcich vyhlášok bolo potrebné do 31. augusta 2008 preskúšať všetkých dovtedy schválených (viac než 800) tlmočníkov MS SR, na čom participovali všetky 3 ústavy, pričom podľa vyjadrenia vtedajšieho riaditeľa odboru občianskeho a správneho práva MS SR Tlmočnícky ústav FF PU zohral v tomto smere najdôležitejšiu úlohu a svojou odbornosťou a profesionalitou členov jednotlivých komisií značne prevýšil ostatné centrá uvedeného typu.

Kým v minulosti pomenovanie súdny tlmočník zahrnovalo pojem tlmočníka aj prekladateľa zároveň, s účinnosťou od 1. 9. 2004 sa pre potreby MS SR vyčlenila zvlášť pozícia prekladateľa a zvlášť tlmočníka. MS SR eviduje predstaviteľov daných kategórií v

zozname znalcov prekladateľov a tlmočníkov MS SR. Tlmočnicke ústavy poverené Ministerstvom spravodlivosti SR zabezpečujú organizáciu skúšky prekladateľa a skúšky tlmočníka na základe počtu písomných prihlášok, pričom miesto a termín určuje MS SR. Ústav potom v zmysle vykonávacej vyhlášky organizuje skúšku tak pre tlmočníkov, ako aj pre prekladateľov v súčinnosti s MS SR. Trojčlenné skúšobné komisie menuje minister spravodlivosti. Členom komisie je vždy jeden zástupca ministerstva. Predsedom komisie je tlmočník alebo prekladateľ z odboru, z ktorého sa vykonáva odborná skúška. Tlmočnický ústav FF PU bol od svojho vzniku viackrát poverený skúšaním uchádzačov o tlmočenie a/alebo preklad najmä z a do jazyka anglického, francúzskeho, nemeckého, maďarského, ruského, ukrajinského, poľského a českého. Členmi skúšobných komisií sú spravidla učitelia jazykových katedier FF PU, ktorí sú zároveň prekladateľmi a/alebo tlmočníkmi MS SR. V prípade potreby ústav zabezpečuje skúšajúcich aj z radov tlmočníkov MS SR, ktorí nie sú zamestnancami FF PU, najmä ak ide o exotické jazyky.

Tlmočnický ústav FF PU organizuje v zmysle vyhlášky č. 490/2004 Z. z. semináre odborného minima, cieľom ktorých je sprostredkovanie základných poznatkov potrebných na výkon tlmočnickej a prekladateľskej činnosti. Ich obsahom sú najmä základy právnych predpisov týkajúcich sa výkonu tlmočnickej a prekladateľskej činnosti (občiansky, rodinný, trestný a obchodný zákonník, zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch), metódika výkonu činnosti, základy teórie prekladu a teórie tlmočenia. Študijný program odborného minima, rovnako ako texty určené na preklad či tlmočenie, schvaľuje Ministerstvo spravodlivosti SR. Prednášajúcimi za oblasť práva sú vysoko kvalifikovaní profesionálni pracovníci z radov vyšších súdnych úradníkov a sudcov okresného súdu a krajského súdu a za teóriu prekladu a tlmočenia učitelia FF PU, tlmočníci a prekladatelia z praxe. O absolvovaní skúšky tlmočníka a/alebo prekladateľa a odborného minima vydáva TÚ FF PU osvedčenie, ktoré žiadateľovi odovzdá na základe podpisu alebo odošle úradnou cestou ako doklad potrebný na menovanie za prekladateľa a/alebo tlmočníka MS SR.

Ďalšou z aktivít tlmočnickeho ústavu, ktorá vyplýva z § 30 zákona č. 382/2004, je zabezpečovanie špecializovaného vzdelávania

formou ďalšieho vzdelávania. TÚ FF PU flexibilne reaguje aj na podnety zo strany žiadateľov, ktorí sú alebo sa pripravujú stať sa tlmočníkmi a/alebo prekladateľmi MS SR, a ponúka semináre praktického nácviku podľa jednotlivých jazykov. V minulosti boli organizované prípravné jednodňové semináre anglického a nemeckého jazyka zamerané na analýzu a preklad rôznych úradných, najmä právnych dokumentov.

Súčasťou poslanca tlmočnickeho ústavu je tiež kontrolná a konzultačná činnosť. Na požiadanie MS SR ústav zabezpečuje overovanie správnosti vykonaných prekladov a v sporných prípadoch plní funkciu znalca z odboru preklad a tlmočenie, najmä pri vybavovaní sťažností žiadateľov v súvislosti s už vykonaným prekladom.

O účasti na skúškach všetkých uvedených typov sa v rámci vnútorných zásad vedie záznam v matričnej knihe ústavu a v zmysle predpisov MS SR sa agenda jednak odosiela na MS SR a jednak archivuje na pôde TÚ FF PU.

Vzhľadom na poslanie, ktoré ústav plní ako špecifická rozpočtová jednotka a v súlade s organizačným poriadkom TÚ FF PU, jednou z jeho úloh je aj materiálna, resp. finančná podpora zameraná na rozvoj vedeckovýskumnej činnosti v oblasti odborného prekladu a tlmočenia, ku ktorej patrí súčinnosť pri vydávaní vedeckých a odborných zborníkov, monografií, lexikografických zdrojov a iných neperiodických publikácií v zmysle Zásad edičnej činnosti FF PU v Prešove. Tlmočnícky ústav pritom v oblasti vedy a výskumu paralelne spolupracuje s Inštitútom prekladateľstva a tlmočníctva FF PU, a to najmä pri organizovaní konferencií a následne vydávaní zborníkov.

Organizačná štruktúra tlmočnickeho ústavu

Orgánmi tlmočnickeho ústavu sú riaditeľ ústavu, ktorý je tlmočníkom a/alebo prekladateľom, vedenom v zozname MS SR, a Rada konzultantov Tlmočnickeho ústavu FF PU. Jeden z členov rady je zástupcom riaditeľa. Rada má štyroch členov a predsedu, ktorým je riaditeľ. Členov rady menuje na návrh riaditeľa dekan fakulty, a to na obdobie funkcie daného riaditeľa, spravidla na 4 roky. Riaditeľ môže byť vo funkcii kontinuálne najviac 8 rokov,

rovnako ako jednotliví členovia rady konzultantov. Členstvo v rade je nezastupiteľné. Návrh na štruktúru ústavu a zmeny v personálnych otázkach po schválení v rade predseda predkladá dekanovi fakulty. Členmi rady sú tlmočníci a/alebo prekladatelia MS SR, ktorí personálne participujú na činnosti ústavu podľa jednotlivých cudzích jazykov ako stáli zamestnanci FF PU, a tajomník fakulty ako zástupca pre otázky usmerňovania a kontrolu rozpočtu, hospodárenia a súvisiacich právnych predpisov. Od svojho vzniku rada pokrýva zastúpenie pre anglický, francúzsky, nemecký a ruský jazyk, o skúšky z ktorých je stabilne najväčší záujem. Zároveň sa takto vytvára spojenie s katedrami cudzích jazykov, ktoré participujú na príprave prekladateľov a tlmočníkov nielen pre potreby MS SR a MV SR, ale aj prekladateľov vo všeobecnosti. Riaditeľ a členovia rady za jednotlivé jazyky sú ako vedecko-pedagogickí pracovníci personálne zaradení na jednotlivé jazykové inštitúty. Riaditeľ ústavu je členom kolégia dekana fakulty. Úlohou riaditeľa ústavu a členov rady je najmä organizácia skúšok prekladateľa a tlmočníka, seminárov odborného minima, prípadne inej podpornej vzdelávacej a konzultačnej činnosti (príprava na skúšku tlmočníka, resp. skúšku prekladateľa podľa príslušného cudzieho jazyka).

Ministerstvo spravodlivosti SR poveruje ústav aj úlohami, na splnenie ktorých nestačia len personálne zdroje FF PU, preto na ich naplnení často ad hoc participujú aj prekladatelia a tlmočníci, resp. pracovníci MS SR. Ide najmä o prácu v odborných komisiách pre skúšky z jazykov, ktoré sa na FF PU v Prešove, ani v rámci univerzity, nevyučujú (maďarský, estónsky, litovský, moldavský, arménsky, srbský, chorvátsky, nórsky, švédsky, taliansky, portugalský, albánsky jazyk, resp. jazyk urdu), ale Ministerstvo spravodlivosti SR poverilo tlmočnícky ústav preskúšaním žiadateľov o skúšku prekladateľa a/alebo tlmočníka práve z niektorého zo spomínaných jazykov.

Za svoju relatívne krátku dobu existencie sa Tlmočnícky ústav FF PU v Prešove dostal do povedomia širokej verejnosti ako vysoko profesionálna a zmysluplná inštitúcia, ktorá pomáha dvíhať kredit nielen Filozofickej fakulte PU v Prešove, ale aj postavenie prekladateľov a tlmočníkov ako vysokokvalifikovaných profesio-

nálov, ktorí reprezentujú Slovenskú republiku tak vo svojej vlasti, ako aj ďaleko za jej hranicami.

Autorka:
doc. PhDr. Jarmila Opalková, CSc.